

GÖRSEL OSMANLI SAVAŞ TARİHİ

FERİDUN M. EMECEN

İLK OSMANLI

MUHAREBELELERİ

1302 & 1326



ÖNSÖZ

Osmanlı askerî tarihi çalışmalarının son zamanlarda giderek ivme kazanması uzun yıllardır ihmal edilen bir alan olarak sevindirici bir gelişmedir. Şüphesiz Osmanlı tarihini ele alırken bunu siyasi tarih temelli veya savaşlar zemininde bir anlatımın esiri hâline getirildiği düşüncesi, akademik çevrelerde hayli yaygın bir eleştirisi konusu olarak hâkim durumdadır. Sosyal ve iktisat tarihi, birey tarihi, müessese tarihi, düşünce, zihniyet vs. gibi çok çeşitli alanlara yönelik ilgilerin azlığından şikâyet eden, zihinlerdeki yanlış askerî ve siyasi tarih algısıyla beslenen tenkidî görüşlerin yönlendirici tesirleri son yıllara kadar bu tip ilgilerin akademik manada zayıflamasına yol açmıştı. Keza savaş anlatımındaki bilindik tasvirî üslup da bu yoldaki eleştirilere önemli bir dayanak teşkil etti. Bununla beraber ordu terkihi, lojistik ihtiyaçlar, askerî müesseseler gibi konulara daha çok ağırlık verilirken savaşın bizatihi kendi gerçekleri kapsamında daha nadir araştırmalara imza atıldı.

Batı tarihçiliğinde ise askerî tarih, daima çok yaygın ve aşırı popüler ilgiye mazhar olan bir yönelim göstermişti. Buna karşılık Türk tarihçiliği gerçek anlamda bir savaş anlatımını, askerî tarih kavramının kendi doğruları içinde yeterince yapamamıştı. Özellikle askerin yapısı, kumanda heyetleri, planlama, savaş meydanındaki durum, taktikler ve bunların uygulanış biçimleri, silahlar ve kullanım şekilleri gibi konularda hayli eksiklikler söz konusuydu. Fakat bu hususta son yıllarda sevindirici değişimler husule geldi ve akademik anlamda da savaşın bizatihi kendisine odaklanan, taktikler, kullanılan silahlar, askerin durumu, savaş alanındaki vaziyet gibi konuları ele alan yeni çalışmalara imza atılmaya başlandı.

Osmanlı askerî tarihinin daha genel çerçevede bu tip çalışmalarla dünya savaş tarihindeki yerini alacağı açıktır. Bu tip incelemeler umumiyetle her buluşu kendilerine mâl eden batı merkezli askerî gelişim safhalarını doğru bir istikamete oturtmakta önemli bir pay sağlayacaktır. Modern öncesi savaşların değişime çok açık olmayan ve olsa da uzun süreçler alan silah teknolojisi ve bunlara dayalı yeni taktikler meselesi Avrupa tarihinin gelişim çizgisine mahkûm bir anlatımın esareti altındadır. Osmanlı katkısı daima ihmal edilir yahut taklidî bir

bakış altında ele alınır, bazen genel kapsamlı popüler vurgulu savaş tarihlerinde yer bile bulamaz. Hâlbuki Osmanlı askerî sistemine dair “kalabalık asker sayısına bağlı başı bozuk bir düzen dâhilinde savaşarak kazandıkları başarılar” gibi yaygın kanaatler, arşiv belgelerine ve dönem kaynaklarına dayalı titiz çalışmalarla ters yüz edilebilecek mahiyettedir. Erken modern dönem için ateşli silahların devreye girişiyle başlayan yeni ordu taktik düzenleri konusunda mesela Osmanlı tarafındaki “devrimci” sayılabilecek gelişmeler olduğu tespitleri çok mühimdir ve bunları ıskalamamak gerekir. Ateşli silahlar çağı öncesinde de özellikle meydan savaşlarındaki taktiklerin Osmanlı özelinde geleneksel bozkır savaş düzeninden hayli farklılaştığı son yıllarda yapılan çalışmalarla ortaya çıkmış görünmektedir. Şüphesiz Osmanlı ordularının kuşatma ve meydan savaşlarıyla dolu seferlerini doğrudan askerî sistemlerini iyi tespit ederek ele almak son derece açıklayıcı olacaktır.

Görsel Osmanlı Savaş Tarihi serisi içindeki bu çalışmada, kuşatma savaşları dışında daha nadir görünen büyük meydan savaşlarının bir bakıma öncülere vasfını taşıyan, özellikleri itibarıyla da sistemli ordu düzenine geçiş öncesinin ilk çarpışma şekillerini yansıtan iki savaş, askerî tarihin kendi gerçekleri doğrultusunda ele alınmaya ve dolayısıyla da tanıtılmaya çalışılacaktır. Bunlar erken modern devir öncesinin ok ve yay dönemi savaşlarıyla irtibatlı taktiklerle bezenmiş ve küçük birliklerle gerçekleşmiş olmakla beraber Osmanlı Beyliği'nin kuruluş yıllarındaki askerî sistemleri açısından önemli bir zemin sağlayabilecek nitelikte, kaynakların nispeten teferruatlı olarak yer verdikleri mücadeleler olarak dikkati çekmektedir. Bunlardan biri Osmanlı Beyliği'nin kurucusu Osman Bey'in bir Bizans askerî birliğiyle karşı karşıya geldiği Bafeus, diğeri ise onun oğlu Orhan Bey'in Gebze yakınlarında bu defa bir Bizans imparatorunun kumanda ettiği kuvvetleri mağlubiyete uğrattığı Pelekanon çarpışmasıdır. Her ikisi de Osmanlı tarihinde “dönüştürücü” nitelik taşıyan ilk önemli savaşlar olarak takdim edilebilecek vasıftadır. Bu iki savaşla ilgili çağdaş anlatımlar, Osmanlı askerî düzeninin geçirdiği değişim açısından da son derece açıklayıcı bir zemin oluşturur. Osmanlı Beyliği'ni bu savaşlarla başlayan bir devletleşme süreci içinde tanımlamak mümkündür.

Bu kitaptaki iki savaşın yapılmaya çalışılan tanımı ve taktik gelişme arayışları, esasında ilk Osmanlı askerîyesinin “kendi zihniyeti” doğrultusunda tespitine yönelik bir yaklaşım sunmayı hedefler. Çalışmanın esasını ise tarafımdan savaş tarihiyle ilgili hazırlanan muhtelif bölümleri bir araya getiren *Osmanlı Klasik Çağında Savaş* (ilk baskı İstanbul 2010; ikinci genişletilmiş baskı İstanbul 2018) ile *Savaşın Sultanları: Osmanlı Padişahlarının Meydan Muharebeleri* (F.M. Emecen-E. Afyoncu, ed. C. Yılmaz, I-II, İstanbul 2018) içinde yer alan yazılarım

teşkil etmektedir. Osmanlı savaş tarihiyle ilgili söz konusu derleme kitaplar içinde kaybolan bu iki savaşa dair yazılarımı, müstakil bir hâlde okuyucularla buluşturmaya vesile olan her türlü tereddütlerimi “özel bir savaş tarihi serisi” içinde anlamlı bir yer edineceği yolundaki telkinleriyle izale eden değerli meslektaşım Prof. Dr. Kahraman Şakul ve kıymetli editör Zeynep Berktaş’a müteşekkirim. Umalım ki ilk Osmanlı savaşlarının kendine has yeni sistemiyle tanışmak ve buna görsel çizimlerle vakıf olmak, okuyucu için de bilgilendirici ve zihin açıcı bir zemin oluştursun.

» Kaynaklar ve Kapsam

Tarafımdan birkaç makale ve bir kitap bölümüne konu edilen Bafeus ile Pelekanon savaşları konusunda ciddi kaynak eksikliği söz konusudur. Bizans kroniklerindeki bilgiler Osmanlı kaynaklarına göre hem daha eski hem de daha teferruatlı bilgiler ihtiva eder. Bilindiği gibi ilk Osmanlı tarihleri kuruluştan neredeyse 100-150 yıl kadar sonra ortaya çıkmıştır. Ayrıntılı anlatımı haiz eserler için ise II. Bayezid dönemini (1481-1512) beklemek gerekecektir. Bu bakımdan Bizans kaynakları döneminde kaleme alınmaları sebebiyle öne çıkmakta ve daha geç tarihli Osmanlı kroniklerindeki bilgilerin mahiyeti konusunda da açıklayıcı olabilmektedir. Osman Bey ile çağdaş olan Bizanslı tarihçi Pachimeres (Pahimeris: ö. 1310), ilk Osmanlı tarihi konusunda açık ve “yegâne” bilgilerle eserini donatmış gözükür.¹

Tabii ki onun anlatımı tek taraflıdır ve ilgisi ve kendine ulaşan kısıtlı bilgilerle sınırlı mahiyettedir. Fakat Osman Bey’in faaliyetleriyle ilgili bilhassa Bafeus Savaşı vesilesiyle verdiği malumat eşsizdir. Zira o Bafeus denilen yerdeki savaşı tasvir ederken Osman Bey’in durumunu, nasıl ortaya çıktığını anlatır ve ayrıca Sakarya sınır hattındaki Türkmen dünyası hakkında ilginç haberleri nakleder. Onun eseri aslında bilindik anlamda bir tarih değildir daha çok ahlaki unsurları öne çıkaran karışık ve yüksek bir anlatıma sahiptir.²

Yeoryos Pahimeris (Geórgios Pachyméris)

Osmanlılar hakkında ilk bilgileri veren Bizanslı tarihçidir. İznik doğumlu olup Latin İstilas sırasında İstanbul’a göç eden bir aileden gelir. Günümüze sekiz kadar eseri ulaşmıştır. *Syngraphikai Historiai* adlı tarihî kitabı 1260-1307 yıllarını içine alır. Bafeus Savaşı münasebetiyle Osman Bey’in adından bahseden ilk ve yegâne çağdaş kaynağın yazarıdır.

1 Georges Pachymeres, *Relation Historiques*, nşr ve trc. A. Failler, IV, Les belles Lettres, Paris 1999.

2 M. Keçiş, “Georgios Pachymeres’in Συγγραφικῶν Ἱστοριῶν= *Syngraphikōn Historiōn*= Tarihsel İlişkiler Adlı Eserinde Coğrafya”, *Yalokova’dan Yalova’ya: Prof. Dr. Halil İnalçık Anısına Yalova Tarihi Araştırma-*



Osman Bey Nakkaş Osman'a ait
Osman Bey minyatürü:
Seyyid Lokman Çelebi, *Kıyafetü'l-
İnsaniyye fi Şema'ili'l-Osmaniyye*
(1579)

Kaynak: [https://commons.wikimedia.org/wiki/
File:1_Osman_Han.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1_Osman_Han.jpg)

Bu eserde yer alan Bafeus Savaşı'yla ilgili bilgileri, biraz daha karışık ve fakat tamamlayıcı bir hâlde, muhtemelen yine dönemin çağdaş bir anlatıcısı olan Yahşi Fakih'in, bugüne orijinal hâliyle ulaşmayan ancak XV. yüzyılda yaşamış müstakil Türkçe ilk Osmanlı tarihine imza atmış Âşıkpaşazade'nin *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eserinin içinde yer alan *Menakıbnâme*'sinde bulmak mümkündür.³

Seyyid Lokman Çelebi'ye Göre Osman Gazi

Orta uzun boylu ve yassı bağırlı, geniş göğüslü ve zarif boyunlu, ayakta iken kolları dizlerine ulaşır, güzel yüzü yuvarlak ve açık, konuşması çok güzel ve tatlı dilli, kaşları gereğinden fazla siyah ve çatik. Elbiseleri altınla, koyu ela gözlü, koç burunlu, yuvarlak seyrek sakallı ve bıyıkları yiğitler gibi aşağı doğru çekik, iri dişli ve kaba sesli, aslan görünümlü bir kıymetli inci idi. Tok sesi aslanı andırırdı. Tüm özellikleri minyatürde çizilmiştir. [İnanan, 203.]

Kâmet-i mustakimleri orta uzun boylu ve yassı bagırlı sîne-i bi-kinesi vâsi' ü gerdân-i nâzenini refi' kolları hâlet-i kıyâmda dizinden aşırı ve üzengideki tavil ü yaraşıklı savt-ı latîfi gird u küşâde sözi şîrîn hadden ziyâde kaşî siyâh u hatme ve libâs altunlu hatme siyâh elâ gözlü ve koc burunlu ve degirmi yaraşık seyrek sakallu ve bıyıkları bahâdirâne keşide olup iri dişlü ve kaba âvâzlu aslan yenlü bir server-i âlf-güher idi ki şekli-i dil-pezirî numûne-i eşkâl-i sahîhden tasvîr olunur. [20a]

Kaynak: Özge İnanan (2018), "Kıyafet el-İnsaniye Fi Şemâil el-Osmaniye'den Hareketle Osmanlı Padişahlarının Gerçek Portresi" *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 2,4 (Tebdiz Özel Sayısı), s. 201-212.

Yahşi Fakih Orhan Bey'in imamının oğludur ve Yıldırım Bayezid dönemine kadar gelen bir *Menakıbnâme* kaleme almıştır. Bundan dolayı Orhan Bey ile çağdaş mitolojik vasfı güçlü bir anlatımın sahibi olarak "nakilci/anlatıcı/meddah" özelliğiyle öne çıkmıştır. Onun Bafeus Savaşı'nı çağrıştıran bilgileri, farklı bir kaynak serisini takip ettikleri anlaşılan diğer yazarı bilinmeyen (anonim) tarihlerde nakledilenlerden bazı değişiklikler gösterir. Pachimeres'in anlattığı Bafeus Savaşı, Osmanlı tarih geleneğinde "Koyunhisarı" denilen nispeten ayrıntılı hâlde yer

ları 2022, ed. H. Karabağ, Ankara 2022, s. 29-58.

3 *Âşıkpaşazade Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2013.

Seyyid Lokman Çelebi'ye Göre Orhan Gazi

Saltanatı zamanında kırk altı yaşından fazla değildi, sakallarında beyazlıklar belirmişti. Ancak kuvvet ve kudreti yerindeydi. Nurlu yüzleri beyaza dönük olup kırmızı renkli yuvarkak ve heybetliydi. Kulak memesinde bir tane güzel ben bulunurdu ki herkes tarafından çok beğenilirdi. Kaşları hilal gibi olup çatık idi ve okyanusları yaran avuçları vardı. Mübarek kulakları nasihat incilerinin sedefiydi. Koyu ela renkli koyun gözlü ve koç burunlu ve tatlı sözlü, yassı bağırılı ve alni açık, boyu uzun, boynu yüksekçe, bedeni kuvvetli, zeki ve çok akıllı, aslan pençesi gibi ellere sahip, düzgün bir sakalı olup bıyıkları aşağı doğru çekik, güçlü, kuvvetli, düşmanına karşı hırçın, sabırlı. Zamanında eşi benzeri bulunmayan bir hükümdardı. İyi huylu ve ölçülü hareket ederdi. Tüm özellikleri minyatürde çizilmiştir. [Inanan, 203-204.]

Ol evân-ı sa'âdet-iktirânda sinn-i şerîfleri kırk altı yaşından ziyâde olmagın mehâsin-i latîfnde ak eseri belürüp lâkin kuvvet u kudreti temâm kemâlinde idi ve çehre-i nurânileri beyâza mâ'il olup kırmızı öztirak gird ü mehîb ve benâgûşunda bir dâne hâl-i dil-firîb olup 'âlem ol cevher-i ferdün kemînebendesî ve şâhmen-dî gulâm-ı efkendesî sayılırdı ve kaşları hilâl gibi çatma olup kassâm bahr-ı hüd keffe keffi ve mübârek kulakları dürr-i nasîhat sadefi olmagla koyun elâ gözlü ve koç burunlu ve tatlu sözlü sînesi yassı ve alni açuk gerdân ü kâmet-i latîfleri bülend ve cism-i cesîmi kuvvetlü vü ercümend ve üzengiligi uzun gürbüz ve pençesi aslana benzer yaraşuk sakallu ve keşîde bahâdırâne bıyıklu gayûr u kakhâr sabûr u kîne-güzâr hüdâvendigâr-ı kâm-kâr ve şehriyâr-ı nâmdâr idi ki misli 'ahdinde bulunmayup hulkî hilkî vü latîf tabî'î olmagla cânını hadden efzûn ve bi'l-cümle matbû' mevzûn idi ki şekilleri tasvîr olunur (23b-24a)



Orhan Bey
Nakkaş Osman'a ait Osman Bey
minyatürü: Seyyid Lokman Çelebi,
*Kıyafetü'l-İnsaniyye fi Şema'ilil-
Osmaniyye* (1579)

Kaynak: [https://commons.wikimedia.org/wiki/
File:Metehanzade_orhangazi.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Metehanzade_orhangazi.jpg)

verilen savaşla ilgili pasajlarla temelde benzerlik gösterir. Hem Pachimeres'in hem de Yahşi Fakih'in versiyonlarına istinat eden bilgilerin modern yazarlarca birleştirilmesi neticesinde Bafeus Savaşı'nın, Osmanlı tarihçilerinin naklettikleri Koyunhisarı Savaşı olduğu ve buranın lokalizasyonunun buna göre tespitine çalışıldığı dikkati çekmektedir. Bafeus Savaşı'na yönelik bakışlar, ileride de temas edileceği üzere çarpışmanın mahiyetinden çok Osman Bey'in ortaya çıkışı ve beyliğin durumuna odaklanmış bir mahiyet arz eder.

Öte yandan Pelekanon Savaşı konusundaki temel kaynak ise yine bir Bizans tarihidir. Bunun Bafeus anlatımından farkı bizzat Pelekanon'daki savaşa imparatorun yakın adamı olarak katılan daha sonra Bizans imparatoru olan Kantakuzenos'un (VI. İoannis Kantakuzenos: 1347-1354) kendi açısından savaş hakkında



VI. İoannis Kantakouzenos: 1347-1354
İoannis kilise meclisini idare ederken, 1351.
(Ms. grec 1242, vr. 5v, [1370-75 arası] Bibliothèque
nationale de France, Paris)

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:John_VI_Kantakouzenos.jpg

verdiği son derece ayrıntılı bilgilerin mevcudiyetidir. Tarihçi imparator olarak tanınan Kantakouzenos'un bizzat şahidi olduğu savaşı anlatması eşsiz değerdedir.⁴ Ancak onun çok tarafsız bir üslupla olayları naklettiği düşünülmemelidir. Yine de anlatımının alt okumaları 1302'de vuku bulduğu konusunda hem fikir olunan Bafeus Savaşı'ndan Pelekanon'da 1329'da meydana gelen çarpışma arasında geçen süre zarfında Osmanlı askeriyesinin geçirdiği değişim ve ordu sistemi konusunda yeni bilgilere ulaşmayı mümkün kılabilmiştir. Kantakouzenos'un anlatımı yanında yine Orhan Bey dönemiyle çağdaş olan Bizans tarihçisi Nikiforus Grigoras'ın (ö. 1360) verdiği bilgiler, daha farklı bir gözle yapılan değerlendirmeyi ihtiva eder.⁵ Osmanlı kronik-

leri ise bu önemli savaş hakkında tamamen sessizdir. Bazılarının bunu Bafeus Savaşı anlatımıyla karışık olarak bir bakıma iki savaşı tek bir mücadeleye gibi gösterip anlattıkları fark edilebilir. Ancak müstakil geniş bir savaş anlatımına şimdilik tesadüf edilememiştir. İlk kroniklerden Âşıkpaşazâde ve Neşri'nin eserinde küçük bir ifade mevcuttur, sonra bazı tarihçiler (ileride de bahsedileceği üzere mesela İbn Kemal, Behiştî, Hoca Sadeddin Efendi) bu ifadeyi süsleyerek aktarmakla birlikte farklı bir ayrıntıya yer vermemişlerdir.⁶ Bununla birlikte iki Bizans kaynağı bu önemli meydan savaşı konusunda yeterince ayrıntılı şekilde aydınlatıcı bir çerçeve sağlamaktadır. Yine bu mücadelenin vukuu ve sonuçları yanında askerî tarih anlamında önemi hususunda bazı araştırmalar

4 Johannes Kantakouzenos, *Geschichte*, trc. G. Fatouros-T. Krischer, II, Stuttgart 1986, s. 21-35.

5 *Nicephori Gregorae Byzantina Historia*, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, ed. I. Bekker, III, Bonn 1855.

6 *Âşıkpaşazade Tarihi*, s. 46; Neşri, *Cihannüma*, haz. N. Öztürk, İstanbul 2013, s. 60-61.

Nikiforus Grigoras. Bizans tarihçisi. Değişik konularda çeşitli eserler vermiş olan Grigoras Ereğli'de doğmuş olup oradan İstanbul'a gelerek iyi bir eğitim almış sarayda arşiv görevlisi olarak çalışmıştır. *Roma Tarihi* olarak bilinen eserinin kitap adı verilen 11 bölümü 1204-1341 yıllarını kapsar. Eser 1359 yılına kadar getirilmiştir. Özellikle 1307-1321 yılları için yegâne kaynak olarak dikkat çeker.

mevcuttur. Bunlarla ilgili problemlere, tartışmalara ileride yeri geldiğinde temas edilecektir.

Bu iki savaşın kısıtlı kaynakları şüphesiz tarihçi yorumunu ve tabii olarak "kurgu"larını zaman zaman devreye sokacaktır. İster istemez yapılan tasvirler bu kaynaklarla sınırlı bir mahiyet gösterecektir. Burada bu kaynaklar ve araştırmalara dayalı olarak her iki savaşın sebep sonuçları, askerî düzen ve sistem açısından önemleri, cereyan tarzları üzerinde durulacaktır. Hâliyle her iki çarpışmanın kendi "evrenine" daha çok ağırlık verilmeye çalışılacaktır. Ayrıca Bafeus ve Pelekanon savaşları hakkında öne sürülen bazı görüşler de tartışılacak, bu iki mücadelenin Osmanlı savaş tarihindeki yerinin belirlenmesi öne çıkarılacaktır.

Konuya girmeden önce de genel bir tarihî bilgi içinde Osmanlı Beyliği'nin durumu ve askerî teşkilatı konusuyla ilk Osmanlı atlı birlik düzeni, kullanılan silah ve taktikler mevzuunda da ulaşılabildiği kadarıyla bazı yeni tespitlere yer verilecektir. Tabii ki asıl konuya girmeden önce Osmanlı Beyliği ve Osmanlı ailesinin ortaya çıkış şartlarıyla başlamak uygun olacaktır. Bafeus Savaşı'na kadar Batı Anadolu'nun kuzey ucunda doğan bu küçük beyliğin geçmişe inen tarihî olayların akışı içindeki yerini anlamak, şüphesiz anlatılanları daha doğru bir zemine yerleştirecektir.



Harezmsahlr ve Moğollar, 1210'lar

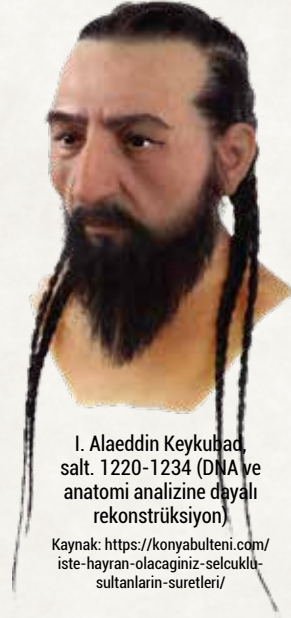
Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_of_the_Khwarazmian_Empire_and_the_Mongol_Federation_circa_1200_CE.png

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

1. Osmanlı Beyliğinin Doğuşu

Öncelikle büyük bir cihan devletine dönüşecek olan Osmanlı Beyliği'nin kurucu ailesinin kimliği konusu ve Anadolu'ya geliş maceralarının belirsizlik içinde olduğu belirtilmelidir. Yine de kaynakların imkân verdiği ölçüde Osman Bey'in şahsında geriye doğru giderek kurucu ailenin tarihî macerası hakkında bazı tespitlerde bulunulabilir. Olayların gelişim çizgisi içinde çeşitli kaynaklara dayalı olarak Osmanlı Beyliği'ni ortaya çıkaran tarihî şartlar ele alınırsa, bunu Türkmen boylarının Anadolu'ya göçlerinin ikinci safhasıyla başlatmak daha uygun görünür. Bu hususta Osmanlı tarih geleneği, Osmanlı Beyliği'nin kurucusu Osman Bey'in atalarını, 1220'lerden itibaren Moğolların ortaya çıkışı sonucu Anadolu'ya akan Türkmen kitleleriyle ilişkilendirir.

Bir kısım Osmanlı kaynakları Osmanlıların çıkış noktasını İran coğrafyasındaki Mahan olarak belirtirken, bir kısmı Ahlat'ı ön plana çıkarır. Özellikle Ahlat Harezşah Devleti'nin gözü pek cesur sultanı Celaleddin Harezşah'ın (ö. 1231) Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad (ö.1237) tarafından 1230 yılında yenilgiye uğratıldığı yerdir. Bu bölge hem Harezm coğrafyasından hem de daha önce buralara gelmiş olan Türkmen topluluklarının iskânına sahne olmuştur. Moğolların Anadolu'ya ilerlemeleri üzerine Osmanlıların ataları Ahlat'tan Erzurum-Erzincan taraflarına yönelmişler, bir süre burada kaldıktan sonra eski vatanlarına dönmek niyetiyle Halep'e kadar inmişler, ardından yeniden Pasin Ovası'na gitmek zorunda kalmışlar, buradayken ailenin bir kısmı ayrılmış, geri kalanlar Ertuğrul Bey liderliğinde Ankara-Karacadağ yoluyla Söğüt'e gelmişlerdir.



I. Alaeddin Keykubad, salt. 1220-1234 (DNA ve anatomi analizine dayalı rekonstrüksiyon)

Kaynak: <https://konyabulteni.com/iste-hayran-olacaginiz-selcuklu-sultanlarin-sureterleri/>

Yassıçemen Meydan Muharebesi

1230 yılında Harezşah Devleti'nin hükümdarı Celaleddin Mengübirdi ile Anadolu Selçuklu sultanı I. Alaeddin Keykubad'ın Erzincan yakınlarında yaptıkları meydan savaşıdır. Moğollarla yaptığı amansız mücadeleyle şöhret kazanan Celaleddin Harezşah'ın mağlubiyeti ile neticelenmiş olan bu savaş, Moğollara karşı olan direnişin zayıflamasına yol açarak ileri vadede onların Anadolu'ya girişlerini başlatan gelişmelerden biri olmuştur.

Osmanlı kaynaklarının belirttiği bu coğrafi güzergâh, Anadolu Selçuklularının tarihini yazan İbn Bibi'nin (ö. 1285'ten sonra) uzun uzadıya naklettiği Harezmlî grupların Selçuklulara sığınma hadisesine ve onlara yerleşmek üzere gösterilen yerlerle büyük benzerlik arz eder. Bu bilgilerin Osmanlıların atalarıyla irtibatlandırmaya yarayacak başka ipuçları olmamakla birlikte kaynaklardaki benzerlik yine de önemli bir açıklama zemini sağlayabilir. Osmanlı kaynaklarının bu macerada ilk zikrettikleri şahıs, Süleyman Şah'tır, onun hikâyesinin belirli bir meşruiyet aracı olarak Osmanlı şeceresine dâhil edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim XV. yüzyıl kaynakları içinde Âşıkpaşazade, Süleyman Şah'ın Osman Bey'in atası olduğu iddiasını, bizzat onun ağzından alınmış gibi nakleder. Osman Bey Selçuklu sultanına karşı bağımsızlık iddiasında bulunurken



Kutalmışoğlu
Süleyman Şah,
ö. 1086 (DNA
ve anatomi
analizine dayalı
rekonstrüksiyon)

Kaynak: <https://www.trthaber.com/foto-galeri/dna-analiziyile-heykelleri-yapilan-selcuklu-sultanlari/63835/sayfa-7.html>

dedesi Süleyman Şah'ın Selçuklulardan önce Anadolu'ya girmiş olduğunu söylemiştir.⁷ Buradaki tenakuz hayli dikkat çekicidir, çünkü Âşıkpaşazâde veya kaynağı (Yahşi Fakih?), bir taraftan Kutalmışoğlu Süleyman Şah'a (ö. 1086) atıfta bulunurken bir taraftan da onu Ertuğrul'un babası gibi gösterip büyük bir tarih atlaması yapmıştır.

Âşıkpaşazade gibi XV. yüzyıl kaynaklarından yazarı belli olmayan (Anonim) *Tevârih-i Âl-i Osman*'lar, Oruç Bey'in *Tarih*'i, Süleyman Şah hikâyesini ön plana alırlarken, bugüne ulaşabilen ilk Osmanlı tarihini manzum hâlde hazırlayan ve eserini Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman'a sunan şair Ahmedî (ö. 1412/13), Sultan Alaeddin ve Gündüz Alp'i esas alır, ancak onların nereden geldiklerini belirtmez. Fatih Sultan Mehmed dönemi tarihçilerinden Enverî (ö. 1465'den sonra), hanedanın atalarından Şah Melik adlı birini Urfa'dan yola çıkarır ve Sultanönü'ne getirir. Yine aynı dönemin tarihçilerinden Şükrullah (ö. 1464'ten sonra) ise Osmanlıların Selçuklu soyu ile birlikte Anadolu'ya geldiği iddiasındadır ve onları

Karacadağ'a yerleştirir. Fatih'in son veziriazamı ve tarihçi Karamanî Mehmed Paşa (ö. 1481), Ahlat'ı temel alarak bunların önderleri olan Kayık Alp'den bahseder ve aşiretin Ankara-Karacadağ'a geldiğini beyan eder.

Âşıkpaşazade Derviş Ahmet Âşıkî (1400?-1484?)

XV. yüzyılda yaşamış, bugüne ulaşan ilk geniş kapsamlı Osmanlı tarihinin yazarı. Büyük dedesi meşhur mutasavvıf Âşık Paşa'dır. Yazdığı tarih zamanımıza ulaşmayan ilk tarihler arasında zikredilen *Yahşi Fakih Menakıbnamesi*'ni içine alması ve kendi şahit olduğu hadiselerle yer vermesi sebebiyle önem kazanmıştır. *Âşıkpaşazade Tarihi* diye anılan eseri, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan eklemelerle 1502'ye kadar gelir.

Süleyman Şah'ı bir tarafa bırakırsak kaynakların üzerinde birleştikleri şahsiyetler, Gök Alp, Gündüz Alp, Ertuğrul, Sungur Tekin, Gündoğdu, Sarıyatı (Savcı Bey) ve Osman Bey olarak ortaya çıkar.⁸ Bunlardan istihraç edilebilecek durum ise diğer bazı maddi kaynakların delaletiyle, Gündüz Alp- Ertuğrul ve Osman Bey silsilesidir.

⁷ *Âşıkpaşazade Tarihi*, s. 29.

⁸ Bütün bu kaynaklardaki söz konusu bilgilerin yorumu için bk. F. M. Emecen, *İlk Osmanlılar*, s. 33-47.



Kösedâğ Muharebesi, 1243

Kaynak: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bataille_de_K%C3%B6z%C3%A4_Dagh_\(1243\).jpeg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bataille_de_K%C3%B6z%C3%A4_Dagh_(1243).jpeg)

Bunun dışındakiler hakkında herhangi bir şey söylemek şimdilik fazla hayalcilik olur. İlk Osmanlılardan tespit edilebilen ve üzerlerinde belirli bir mutabakat oluşan bu üç sima, aynı zamanda üç nesli işaret eder ve en azında aileyi 1220'li yıllara kadar getirir. Bunun dışında kroniklerde yer alan şecere-ler oldukça güvensizdir. Osmanlı ailesinin Anadolu'ya gelişle ilgili bu bilgilerin hayli tartışmalı olduğunu hatırlatarak onların Anadolu'da buldukları sıradaki siyasi atmosfere temas edelim.

XIII. yüzyılın ikinci yarısında özellikle 1243'teki Kösedâğ Savaşı'ndan sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin vesayet altına girmeye başlaması, siyasi ve sosyal yapıda birtakım değişimleri de beraberinde getirdi. Bunun ardından meydana gelen hadiseler içinde özellikle 1256'da Baycu Noyan idaresindeki Moğol kuvvetlerinin Konya'yı sıkıştırması, Selçuklu Sultanı II. Keykâvus ordularının mağlubiyete uğraması üzerine

Kösedâğ Meydan Muharebesi

Anadolu Selçuklularının Moğollar karşısında ağır yenilgiye uğradıkları savaştır. 1243'te Anadolu Selçuklu hükümdarı Gıyaseddin Keyhüsrev'in Sivas'ın 80 km kadar kuzeydoğusunda Kösedâğ yükseltisi civarında kendisinden daha az askere sahip Moğollar tarafından mağlubiyete uğratıldığı bu meydan savaşı, Anadolu üzerinde Moğol hâkimiyetinin başlangıcı sayılır.





Moğolların İran Valisi Baycu Noyan (sarı kaftanlı), Papa IV. Innocentius'un (solda) mektubunu kabul ediyor.
Kaynak: David Aubert, Chronique des Empereurs, 1462. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:AscelinOfCremone.jpg>

İznik imparatoruna sığınması yeni gelişmelerin habercisi olmuştu. II. Keykâvus mücadeleyi sürdürme azmi içinde Baycu'nun dönüşünün akabinde Denizli yöresinde yoğun bir şekilde yerleşmiş bulunan Türkmenlerle beraber Konya'ya geldi (1257). Duruma hâkim olduktan sonra ülkeyi kardeşi Kılıçaslan ile ikiye bölüp ortak idare kurmayı tercih etti. Bu durum batıdaki Türkmen kitlelerinin yoğun biçimde yerleşmiş oldukları uç bölgesi açısından yeni gelişmelerin zeminini hazırladı.

Keykâvus kardeşiyle anlaşmazlığa düşünce mücadele yeniden başladı. Ona tâbi Sivrihisar yöresindeki Türkmenlerden asker toplayan Ali Bahadır, Konya üzerine yürüdü, fakat yenildi ve uç Türkmenlerine sığındı. Keykâvus ise kaçarak İstanbul'a geldi, oradan da 1278'de Kırım'a yollandı. Keykâvus İstanbul'da iken Ali Bahadır da onun yanına



Selçuklu Sultanı IV. Kılıçaslan, ö. 1266, (DNA ve anatomi analizine dayalı rekonstrüksiyon)

Kaynak: <https://www.trthaber.com/foto-galeri/dna-analiziyle-heykelleri-yapilan-selcuklu-sultanlari/63835/sayfa-7.html>



İlhanlı Hükümdarı Geyhatu (1291-95) tahta çıkıyor

Kaynak: Şemseddin Kaşani, Supplément Persan, 1443 f.241v <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:GeikhatuEnthroned.png>

gitmiş, ona bağlı uç Türkmenleri ise Bizans sınırında toplanmışlardı. Fakat Ali Bahadır'ın bir suikast planladığı anlaşılınca kendisi öldürüldü. İznik dolayına gelen Türkmenlerin bir kısmı sınır boylarında kalmış, bir bölümü Rumeli'ye geçirilmişti.⁹

Moğolların giderek artan baskıları, onların hükmü altındaki Selçuklu sultanları ve Türkmenler arasında tepkiyle karşılaşmaktaydı. Moğollar 1284'te Sultan Mesud'u tahta çıkardılar. Buna muhalif olan Karaman ve Eşrefoğlu kuvvetleri Konya'yı alıp Keyhusrev'in iki oğlunu tahtta oturtular. Fakat bunlara karşı İlhanlı Argun Han'ın kardeşi Geyhatu büyük bir güçle Anadolu'ya geldi. Sultan Mesud yanında olduğu hâlde Konya'ya girdi. 1288'de Germiyanlılar da dâhil uç Türkmenleri Sultan Mesud'a itaat arz etmek zorunda kaldılar. Bu arada Germiyan ve uç Türkleri dağıtıldı ve iyice batı sınırlarına doğru itildi. Batı ucunda Germiyan'a bağlı sınır beyleri giderek buldukları bölgede kontrolü ellerine geçirdiler. Aydın, Saruhan, Karesi emirlikleri ortaya çıktı, daha aşağıda sahil beyi Menteşe çok önemli bir beylik kurdu. Kuzeybatı Anadolu'da ise Kastamonu beylerine tâbi akıncı beyler uç kesimlerde faaliyetlerini yoğunlaştırdılar.

III. Alaeddin Keykubad

Anadolu Selçuklu sultanı. Babası II. İzzeddin Keykâvus'un oğlu Feramurz'dur. Moğolların desteğiyle 1298'de tahta çıktı. Sülemiş'in isyanı sırasında tahtta bulunuyordu. Osmanlı kroniklerinde Osman Bey'in bağımsızlık alametlerini aldığı sultan olarak tanıtılır. 1303'te azledilerek İsfahan'a götürüldü ve orada vefat etti.

9 O. Turan, "Keykâvus II", *İslam Ansiklopedisi*, c. VI, s. 644-655; N. Kaymaz, *Pervane Muinüddin Süleyman*, Ankara 1970, türyer.